

unussernagiar (Editorial)

สยามเวชกิจ: วารสารการแพทย์ฉบับแรกของไทย

สมศักดิ์ เทียมเก่า

สาขาวิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ท่านศาสตราจารย์ ดร. นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ ราชบัณฑิต สาขาวิชาแพทยศาสตร์ ได้เขียนบทความเกี่ยวกับเอกสารการแพทย์ (วารสาร) ฉบับแรกของไทย ลงพิมพ์ในวารสารราชบัณฑิตยสถาน ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๔ กรกฎาคม-กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๗ หน้า ๓๒-๓๕ มีบทความที่แพทย์ไทยสมควรรับรู้และสนใจ จึงคัดลอกนำมาลงพิมพ์ให้เพื่อนแพทย์ได้อ่านกันดังนี้

“**สยามเวชกิจ**” พิมพ์ครั้งแรกในปี ร.ศ. ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑) กำหนดออกปีละ ๑๒ ตอน ขนาด ๘ หน้ายก ตอนหนึ่งๆ มีห้าถึงแปดยก คำรับปีละ ๑๐ บาท จำหน่ายปลีกตอนละ ๑ บาท พิมพ์ที่โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ ศุภการจำรูญ และอักษรนิติ ผู้ร่วมเขียนส่วนใหญ่เป็นแพทย์ชั้นนำในสมัยนั้น ได้แก่หลวงดำรงแพทยาคณ (ฮวด วีโรวทยะ, ภายหลังเป็นพระยา ฯ) หลวงวิมเนศประสิทธิ์วิทย์ (อัถย์ หลิตเวช) นายแพทย์เหล็ง ศรีจันทร์ นายแพทย์สุน สุทรเวช (พระยาแพทย์พงศาวิสุทธาธิบดี) ฯลฯ ปรากฏความมุ่งหมายของวารสารในคำนำของผู้จัดทำดังต่อไปนี้

หนังสือสยามเวชกิจนี้เป็นจดหมายเหตุ ซึ่งกล่าวด้วยตำราวิชาและหน้าที่ธุการของแพทย์ และของผู้พยาบาลไข้เจ็บ มีตำราโรค ตำรายา ตำราบาดแผล ตำราแพทย์ผดุงครรภ์ และเบ็ดเตล็ดต่างๆ ซึ่งล้วนไปด้วยสิ่งที่เห็นว่ามีหลักฐานแล้ว (ไม่ใช่โคลงลอย) และไม่มีสำนวนมากเกินไป การจำเป็น ถึงแม้ว่าหน้ากระดาษจะน้อยอยู่สักหน่อยก็จริง แต่ก็ประกอบไปด้วยเนื้อความหรือแก่นของวิชาทั้งนั้น ข้าพเจ้ารับรองได้ว่าข้อความใดๆ ซึ่งได้กล่าวไว้ในสยามเวชกิจทุกๆ ข้อเป็นไม่มีเปล่าประโยชน์เลย และไม่นิทาผู้ใดเลย มีข้อสำคัญอยู่ในใจอันเดียวเท่านั้น คืออยากให้วิชาแพทย์แพร่หลายบริบูรณ์ยิ่งขึ้นโดยตลอดพระราชอาณาจักรสยาม และที่ข้าพเจ้าได้อุส่าห์เจียดเวลา来做เรื่องหนังสือสยามเวชกิจนี้ ก็ด้วยคิดว่ากำเนิดมาในชีวิตหนึ่ง ควรจะประกอบกิจอะไรที่ดีซึ่งเป็นเครื่องอนุกุลแก่เพื่อนมนุษย์ที่ยังอ่อนปัญญากว่าตนได้มากที่สุดเท่าใด ก็ยังเป็นกุศลอย่างยิ่งเท่านั้น แม้ข้อความใดๆ ในหนังสือนี้จะบกพร่องอย่างไร ข้าพเจ้าขอรับประทานโทษ และข้าพเจ้าจะมีความยินดีขอโอกาสแห่งท่านผู้มีปรีชา ได้โปรดช่วยเหลือเกื้อกูลแนะนำข้าพเจ้าซึ่งยังอ่อนปัญญาด้วยเทอญ

นายพันโท หลวงดำรงแพทยาคณ

สงสัยว่าภาวะการของหนังสือ “สยามเวชกิจ” นี้ก็คงไม่แตกต่างจากวารสารวิชาการของไทยในสมัยนี้ เพราะในฉบับปีที่ ๑๒ ของปีแรกนั่นเอง ท่านผู้จัดทำเขียนออกตัวไว้ในคำนำว่า พวกที่ร่วมเขียนเรื่องให้มันต่างก็ไม่มีเวลาด้วยกันทั้งนั้น ต้องค้นหาของเก่า ได้ตำรายาเกร็ดของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปวเรศฯ^๑ ซึ่งทรงนิพนธ์ไว้ตั้งแต่จุลศักราช ๑๒๕๒ (พ.ศ. ๒๔๓๐) มาตีพิมพ์เรื่องเต็มเล่ม (๑ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์)

ตัวอย่างหัวข้อเรื่องที่ตีพิมพ์ในหนังสือสยามเวชกิจปีที่ ๑ : คำปุจฉาวิสัชนา ตำราบาดแผล (เซอเยอริ) ตำรายา (แมกที่เรียเมติกา)^๒ ตำราโรคและวิธีการรักษา ตำราแพทย์ผดุงครรภ์ ยาแก้ไข้ มาลาเรีย ปี ร.ศ. ๑๑๒ วิธีการรักษาความเจ็บไข้ต่างๆ ระเบียบการสภากาเกะบาดแดงญี่ปุ่น กายบริหาร วิธีตรวจโรค เบ็ดเตล็ด ฯลฯ (๒ ควรใช้ว่า แมกที่เรีย เมติกา)

ลักษณะที่พึงประสงค์ของเอกสาร

- “สอน” ๑. ให้ความรู้
- ๒. ระดับเหมาะสม
- ๓. มีแผนดี
- ๔. เป็นการเป็นงาน
- ๕. มีเอกภาพ
- ๖. ครบถ้วน
- “สั้น” ๗. กะทัดรัด
- ๘. เจาะจงตรงจุด
- ๙. อยู่ในวงขีด
- “ใส” ๑๐. กระฉ่างแจ้ง
- ๑๑. อยู่ในศีลธรรม
- ๑๒. ชี้อาศัย
- ๑๓. ให้ความแน่ใจ
- ๑๔. ชัดเกล้าแล้ว
- ๑๕. ชวนอ่าน

องค์ประกอบของเอกสารโดยทั่วไป (องค์ประกอบโดยสมบูรณ์)

- ๑. ชื่อเรื่อง (ชื่อต้น ชื่อรอง ชื่อขยาย)
- ๒. ชื่อผู้เขียน (ผู้นำ ผู้ร่วมงาน)
- ๓. ความนำ (คำนิยาม ประวัติ สถิติ อธิบาย อภิปราย เหตุผล การค้นคิด คำออกตัว)

๔. เนื้อแท้ – บรรยายงานของตน (วิธีการ วัสดุ อุปกรณ์ รายการผล ข้อมูล ตาราง กราฟ ภาพ) และอภิปราย โดยอ้างหลักวิชา
๕. ลงท้าย (ข้อสรุป หรือข้อยุติ)
๖. ขอบใจ
๗. เอกสารอ้างอิง
(เอกสารบางประเภทมีแต่บางส่วนขององค์ประกอบทั้งเจ็ดนี้)

ประเภทของเอกสาร

๑. วิทยานิพนธ์ และเอกปกรณ (โมโนกราฟ)
๒. รายงานการทดลองหรือวิจัย (รายงานเบื้องต้น รายงานตามลำดับ รายงานฉบับสมบูรณ์ รายงานฉบับยุติ)
๓. รายงานคนไข้ (รายงานเฉพาะรายหรือกลุ่มของราย การวิเคราะห์รายงาน (สถิติ วิจัย) รายงานการประชุมคลินิกร่วมพยาธิ (ซีพีซี)
๔. ปรีทัศน์เอกสาร
๕. บันทึกสั้น (การทดลอง คลินิก)
๖. เรื่องบรรยายอุปกรณ์ หรือวิธีการ (ใหม่หรือปรับปรุงใหม่)
๗. วิจารณ์หนังสือ
๘. ย่อเอกสาร
๙. ประวัติศาสตร์และชีวประวัติ
๑๐. จุดหมายถึงบรรณานุกรม (เรื่องวิชาการ)
๑๑. เรื่องแปล (วิชาการ)
๑๒. เรื่องวิพากษ์วิจารณ์ (วิชาการ)
๑๓. บทความเชิงปรัชญา
๑๔. บทความกึ่งวิชาการ (สุขศึกษา สุขศาสตร์ประยุกต์ ฯลฯ)

ความรู้ที่เป็นรากฐานของการเขียน

๑. “วิทยาศาสตร์” หลักวิชาเกี่ยวกับเรื่องที่จะเขียน เรื่องต้องมีเนื้อหาเพียงพอ เป็นเรื่องที่น่ารู้ เรื่องต้องเขียนโดยถูกต้อง แม่นยำ และถูกหลักเหตุผลทางวิชาการ
๒. “ภาษาศาสตร์” รู้จักใช้ภาษาสุภาพ กะทัดรัด ชัดเจน ถูกต้อง แม่นยำ ถูกความหมายถูกสำนวน ถูกประเพณี ถูกหลักภาษา (ไวยากรณ์) ถูกหลักตรรกวิทยา รู้จักใช้เครื่องหมาย

วรรณคดีจน รู้จักใช้ภาษาเขียนและภาษาพูด รู้จักใช้ภาษาบริสุทธิ์ (ดูเรื่อง “ภาวะภาษาไทยในสายตาของผู้ใช้” จ.ศ.พ.ท. ๕๑, ๒๕๑, ๖๘๗-๖๙๙)

๓. “**อักษรศาสตร์**” ต้องรู้จักใช้อักษรวิธีที่ถูกต้อง เขียนไม่ผิด ไม่ตกหล่น

๔. “**ศิลปศาสตร์**” มีความรู้จักรวามลำดับเรื่องหรือหัวข้อให้ถูกเหตุผล รู้จักใช้คำให้น่าเชื่อถือ น่าไว้วางใจ น่าอ่านหรือน่าฟัง ให้อ่านอ่านเพลินฟังเพลิน รู้จักเขียนให้ชวนคิดหรือพิศวง รู้จักใช้วิฤตการ รู้จักการเล่นคำ รู้จักใช้แบบสำนวนที่เหมาะสมกับผู้อ่าน รู้จักใช้ภาพและตารางประกอบให้อ่านเข้าใจง่ายขึ้น

๕. “**นิติศาสตร์**” รู้จักหลบหลีกการเขียนเกี่ยวกับผู้อื่นในเชิงประจาน เผยความลับ ตีเตียน หมิ่นประมาท หรือทำให้เสียความยุติธรรม

พงศาวิสุทธาธิบดี) ฯลฯ. ปรากฏความมุ่งหมายของวารสารในคำนำของผู้จัดทำดังต่อไปนี้ :

“หนังสือสยามเวชกิจนี้เป็นจดหมายเหตุ ซึ่งกล่าวด้วยตำราวิชาแลหน้าที่ราชการของแพทย์แลของผู้พยาบาลไข้เจ็บ มีตำราโรค, ตำรายา, ตำราบำบัดแผล, ตำราแพทย์ผดุงครรภ์, แลเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ซึ่งล้วนไปด้วยสิ่งที่เห็นว่าดีหรือมีหลักถ่านแล้ว (ไม่ใช่โคลงลอย) แลไม่มีสำนวนมากเกินไปจนการจำเป็น ถึงแม้ว่าน่ากระตือรือร้นจะน้อยอยู่สักหน่อยก็จริง แต่ก็ประกอบไปด้วยเนื้อความหรือแก่นของวิชาทั้งนั้น ข้าพเจ้ารับรองได้ว่าข้อความใด ๆ ซึ่งได้กล่าวไว้ในสยามเวชกิจทุก ๆ ข้อเป็นไม่มีเปล่าประโยชน์เลย แลไม่นินทาผู้ใดเลย มีข้อสำคัญอยู่ในใจอันเดียวเท่านั้น คือหยากให้วิชาแพทย์แพร่หลายบริบูรณ์ยิ่งขึ้นโดยตลอดพระราชอาณาจักรสยาม แลที่ข้าพเจ้าได้อุส่าห์เจียดเวลามาทำธุระเรื่องหนังสือสยามเวชกิจนี้ ก็ด้วยคิดว่ากำหนดมาในชีวิตหนึ่ง ควรจะประกอบกิจอะไรที่ดีซึ่งเป็นเครื่องอนุกุลแก่เพื่อนมนุษย์ที่ยังอ่อนปัญญากว่าตนได้มากที่สุด

เท่าใดก็ยิ่งเป็นกุศลอย่างยิ่งเท่านั้น แม้ข้อความใด ๆ ในหนังสือนี้จะบกพร่องอย่างใด ข้าพเจ้าขอรับประทานโทษแลข้าพเจ้าจะมีความยินดีขอโอกาสแห่งท่านผู้มีปรีชา ได้โปรดช่วยเหลือเกื้อกูลแนะนำข้าพเจ้าซึ่งยังอ่อนปัญญาด้วยเทอญ

นายพันโท

หลวงดำรงแพทยาคุณ”

สงสัยว่าภาวะการของหนังสือ “สยามเวชกิจ” นี้ก็คงไม่แตกต่างจากวารสารวิชาการของไทยในสมัยนี้, เพราะในฉบับที่ ๑๒ ของปีแรกนั้นเองท่านผู้จัดทำเขียนออกตัวไว้ในคำนำว่าพวกที่ร่วมเขียนเรื่องให้มันต่างก็ไม่มีเวลาด้วยกันทั้งนั้น, ต้องค้นหาของเก่า, ได้ตำรายาเกล็ดของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปวเรศฯ” ซึ่งทรงนิพนธ์ไว้ตั้งแต่จุลศักราช ๑๒๕๒ (พ.ศ. ๒๔๓๐), มาตีพิมพ์เรื่องเดียวเต็มเล่ม.

ตัวอย่างหัวข้อเรื่องที่ตีพิมพ์ในหนังสือสยามเวชกิจปีที่ ๑ : คำปจฉาวิสัชนา, ตำราบำบัดแผล (เซอเยอริ), ตำรายา (แมกทิเรียเมติกา)^๑, ตำราโรคและวิธีรักษา, ตำรา

^๑ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ -บรรณาธิการ

^๒ ควรใช้ว่า เมตทิเรีย เมติกา (materia medica) -บรรณาธิการ

แพทย์ผดุงครรภ์, ยาแก้ไข้มาลาเรียปี ร.ศ. ๑๑๒, วิธีรักษาความเจ็บไข้ต่าง ๆ, สรรพคุณ ยาต่าง ๆ, ระเบียบการสภากาณะบาดแดง ญี่ปุ่น, ภายบริหาร, วิธีตรวจโรค, เบ็ดเลือด, ฯลฯ.

ลักษณะที่พึงประสงค์ของเอกสาร

"สอน"	๑. ให้ความรู้
	๒. ระดับเหมาะสม
	๓. มีแผนดี
	๔. เป็นการเป็นงาน
	๕. มีเอกภาพ
	๖. ครบถ้วน
"สั้น"	๗. กระชับรัด
	๘. เจาะจงตรงจุด
	๙. อยู่ในวงขีด
"ใส"	๑๐. กระฉ่างแจ้ง
	๑๑. อยู่ในศีลธรรม
	๑๒. ชื่อสัตย์
	๑๓. ให้ความแน่ใจ
	๑๔. ชัดเกลี้ยงแล้ว
	๑๕. ชวนอ่าน

องค์ประกอบของเอกสารโดยทั่วไป (องค์ประกอบโดยสมบูรณ์)

๑. ชื่อเรื่อง (ชื่อต้น, ชื่อรอง, ชื่อขยาย)

๒. ชื่อผู้เขียน (ผู้นำ, ผู้ร่วมงาน)
๓. ความนำ (คำนิยาม, ประวัติ, สถิติ, อธิบาย, อภิปราย, เหตุผล, การค้นคิด, คำออกตัว)

๔. เนื้อแท้-บรรยายงานของตน (วิธีการ, วัสดุ, อุปกรณ์, รายการผล, ข้อมูล, ตาราง, กราฟ, ภาพ) และอภิปราย, โดยอ้างหลักวิชา

๕. ลงท้าย (ข้อสรุปหรือข้อยุติ)
๖. ขอบใจ
๗. เอกสารอ้างอิง

(เอกสารบางประเภทมีแต่บางส่วนขององค์ทั้งเจ็ดนี้.)

ประเภทของเอกสาร

๑. วิทยานิพนธ์ และ เอกปกรณ (โมโนกราฟ)
๒. รายงานการทดลองหรือวิจัย (รายงานเบื้องต้น, รายงานตามลำดับ, รายงานฉบับสมบูรณ์, รายงานฉบับยุติ)
๓. รายงานคนไข้ (รายงานเฉพาะรายหรือกลุ่มของราย, การวิเคราะห์รายงาน (สถิติ, วิจัย), รายงานการประชุมคลินิกร่วมพยาธิ (ซี.พี.ซี.))
๔. ปริทัศน์เอกสาร

๕. บันทึกสั้น (การทดลอง, คลินิก)
๖. เรื่องบรรยายอุปกรณ์หรือวิธีการ (ใหม่หรือปรับปรุงใหม่)
๗. วิจารณ์หนังสือ
๘. ย่อเอกสาร
๙. ประวัติศาสตร์และชีวประวัติ
๑๐. จดหมายถึงบรรณาธิการ (เรื่องวิชาการ)
๑๑. เรื่องแปล (วิชาการ)
๑๒. เรื่องวิพากษ์วิจารณ์ (วิชาการ)
๑๓. บทความเชิงปรัชญา
๑๔. บทความกึ่งวิชาการ (สุขศึกษา, สุขศาสตร์ประยุกต์ ฯลฯ)

ความรู้ที่เป็นรากฐานของการเขียน

๑. "วิทยาศาสตร์" ... หลักวิชาเกี่ยวกับเรื่องที่จะเขียน ; เรื่องต้องมีเนื้อหาเพียงพอ ; เป็นเรื่องที่น่ารู้ ; เรื่องต้องเขียนโดยถูกต้อง, แม่นยำ, และถูกหลักเหตุผลทางวิชาการ

๒. "ภาษาศาสตร์" ... รู้จักใช้ภาษา

สุภาพ, กระชับ, ชัดเจน, ถูกต้อง, แม่นยำ, ถูกความหมาย, ถูกสำนวน, ถูกประเพณี, ถูกหลักภาษา (ไวยากรณ์), ถูกหลักตรรกวิทยา, รู้จักใช้เครื่องหมายวรรคตอน, รู้จักใช้ภาษาเขียนและภาษาพูด, รู้จักใช้ภาษาบริสุทธิ์. (ดูเรื่อง "ภาวะภาษาไทยในสายตาของผู้ใช้", จ.ส.พ.ท. ๕๑, ๒๕๑, ๖๘๗-๖๘๙.)

๓. "อักษรศาสตร์" ... ต้องรู้จักใช้อักษรวิธีที่ถูกต้อง, เขียนไม่ผิด, ไม่ตกหล่น

๔. "ศิลปศาสตร์" ... มีความรู้จักรวางลำดับเรื่องหรือหัวข้อให้ถูกเหตุผล, รู้จักใช้คำให้น่าเชื่อ, น่าไว้วางใจ, น่าอ่านหรือฟัง,ให้อ่านเพลินฟังเพลิน, รู้จักเขียนให้ชวนคิดหรือพิศวง, รู้จักใช้วิกฤตการณ์, รู้จักการเล่นคำ, รู้จักใช้แบบสำนวนที่เหมาะสมกับผู้อ่าน, รู้จักใช้ภาพและตารางประกอบให้อ่านเข้าใจง่ายขึ้น.

๕. "นิติศาสตร์" ... รู้จักหลบหลีกการเขียนเกี่ยวกับผู้อื่นในเชิงประจาน, เผยความลับ, ตีเตียน, หมิ่นประมาท, หรือทำให้เสียความยุติธรรม.